

OILAVIY NIZOLARDA BOLANING RUHIY HOLATINI ASRASH VA PSIXOLOGIK**HIMOYA**

Turg'unov Muhammad Bobur Bahtiyorjon o'g'li
Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
kafedrası assistent o'qituvchisi

Abdurahimova Durdona

BT yo'nalishi talabasi

E-mail: dababdurahimova01@gmail.com

Tel:+998-97-557-26-07

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20096119>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oilaviy nizolar sharoitida bolalarning ruhiy holati, ularga ko'rsatiladigan psixologik ta'sirlar hamda ularni himoya qilish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarda stress, xavotir va psixologik travmalarni oldini olish yo'llari ilmiy asosda yoritilgan. Ota-onalar va jamiyat zimmasidagi mas'uliyat masalalari ko'rib chiqilgan.

Tayanch so'zlar

Oilaviy nizolar, bola psixologiyasi, ruhiy holat, psixologik himoya, stress, emotsional zo'riqish, psixologik travma, xavotir, depressiya, agressiya, passivlik, ijtimoiy muhit, oilaviy muhit, tarbiya, ota-ona mas'uliyati, mehr va e'tibor, kommunikatsiya, nizolarni boshqarish, psixologik yordam, psixoterapiya, bolalar huquqlari, zo'ravonlikning oldini olish, oilaviy qadriyatlar, ijtimoiylashuv, ruhiy barqarorlik .

Абстрактный

В данной статье анализируется психическое состояние детей в условиях семейных конфликтов, психологические последствия для них и механизмы их защиты. Также рассматриваются научно обоснованные способы предотвращения стресса, тревоги и психологической травмы у детей. Анализируются обязанности родителей и общества.

Ключевые слова: семейные конфликты, детская психология, психическое состояние, психологическая защита, стресс, эмоциональное напряжение, психологическая травма, тревога, депрессия, агрессия, пассивность, социальная среда, семейная среда, воспитание, родительская ответственность, любовь и внимание, общение, управление конфликтами, психологическая поддержка, психотерапия, права детей насилия, семейные ценности, социализация, психическая устойчивость, эмоциональный.

Abstract

This article analyzes the mental state of children in family conflicts, the psychological effects on them, and the mechanisms for their protection. It also discusses scientifically based ways to prevent stress, anxiety, and psychological trauma in children. It examines the responsibilities of parents and society.

Keywords

Family conflicts, child psychology, mental state, psychological protection, stress, emotional tension, psychological trauma, anxiety, depression, aggression, passivity, social environment, family environment, upbringing, parental responsibility, love and attention, communication, conflict management, psychological support, psychotherapy, children's rights, violence prevention, family values, socialization, mental stability .

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida jamiyatning eng muhim bo‘g‘ini hisoblangan oila institutida yuzaga kelayotgan nizolar tobora dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Oila – bu nafaqat insonning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti, balki uning ruhiy, emotsional va ma’naviy shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydigan maskandir. Ayniqsa, voyaga yetmagan bolalar uchun oiladagi muhit ularning kelajakdagi shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Bugungi kunda oilaviy nizolar turli omillar – iqtisodiy qiyinchiliklar, ijtimoiy bosimlar, madaniy qarashlarning o‘zgarishi, kommunikatsiya yetishmovchiligi va psixologik savodxonlikning pastligi natijasida yuzaga kelmoqda. Bunday nizolar ko‘pincha ota-onalar o‘rtasidagi kelishmovchiliklar, ajrimlar, nizoli munosabatlar yoki hatto zo‘ravonlik holatlarida namoyon bo‘ladi. Eng achinarlisi shundaki, ushbu jarayonlarning bevosita yoki bilvosita guvohi bo‘lgan bolalar ruhiy zarba oladi va bu ularning psixologik rivojlanishida salbiy oqibatlarga olib keladi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oiladagi nosog‘lom muhit bolalarda xavotir, qo‘rquv, ishonchsizlik, agressiya yoki aksincha, o‘ziga tortilganlik kabi xulq-atvor o‘zgarishlarini yuzaga keltiradi. Bunday bolalar ko‘pincha ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladi, o‘qish faoliyati pasayadi va kelajakda sog‘lom munosabatlar qurishda muammolarga duch kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, oilaviy nizolar sharoitida bolaning ruhiy holatini saqlash, unga psixologik yordam ko‘rsatish hamda himoya mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi kunning muhim ilmiy-amaliy masalalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu muammolar chuqur tahlil qilinib, ularning yechimiga oid ilmiy asoslangan yondashuvlar yoritiladi.

“Farzandlarimizni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash – eng ustuvor vazifamizdir.”¹

Mazkur fikr oilada sog‘lom muhit yaratish, ayniqsa bolalarning ruhiy holatini asrash naqadar muhim ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Adabiyotlar tahlili

Oilaviy nizolar va ularning bolalar ruhiy holatiga ta’siri masalasi psixologiya, pedagogika va sotsiologiya fanlarida keng o‘rganilgan. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar bolalarning ruhiy rivojlanishida oilaviy muhit hal qiluvchi omil ekanligini ko‘rsatadi.

Avvalo, Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, bola shaxsining shakllanishi bevosita uning atrof-muhiti, ayniqsa oila bilan bog‘liqdir. Olimning fikricha, bola rivojlanishida ijtimoiy muhitdagi o‘zaro munosabatlar asosiy o‘rin tutadi. Oiladagi nizolar esa ushbu ijtimoiy muhitni izdan chiqarib, bolaning psixik rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, Jean Piaget tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv rivojlanish nazariyasida bolalarning tafakkuri bosqichma-bosqich shakllanishi ta’kidlanadi. Piagetga ko‘ra, bolalar tashqi muhitdagi voqealarni o‘z tafakkuri orqali qayta ishlaydi. Agar bola doimiy nizolar va stress holatida bo‘lsa, uning fikrlash jarayoni va dunyoqarashi salbiy shakllanishi mumkin.

Psixanalitik yondashuv vakili Sigmund Freud esa bolalik davridagi ruhiy jarohatlar insonning keyingi hayotiga kuchli ta’sir qilishini ta’kidlaydi. Uning nazariyasiga ko‘ra, bolalikdagi nizoli vaziyatlar ichki konfliktlar va nevrotik holatlarning shakllanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Bu esa oilaviy muhitning ahamiyatini yanada oshiradi.

---

¹ Mirziyoyev, Sh. (2017–2020). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Murojaatnomalari va nutqlari.

Bundan tashqari, zamonaviy psixologiya vakillaridan John Bowlby tomonidan ishlab chiqilgan bog'lanish (attachment) nazariyasi bolalar va ota-ona o'rtasidagi emotsional aloqaning muhimligini asoslab beradi. Agar oilada nizolar kuchli bo'lsa, bola o'zini xavfsiz his qilmaydi va bu uning ruhiy barqarorligiga salbiy ta'sir qiladi.

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham oilaviy muhitning bola tarbiyasidagi o'rni keng yoritilgan. Xususan, o'zbek psixolog olimlaridan V. Karimova oilaviy munosabatlarning farzand tarbiyasidagi ahamiyatini alohida ta'kidlab, sog'lom oila muhitini shakllantirish zarurligini ilmiy asoslab bergan.

Shuningdek, pedagogik tadqiqotlarda oilaviy nizolar bolalarning ta'lim jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Stress holatidagi bolalarda diqqatning susayishi, o'qishga qiziqishning kamayishi va ijtimoiy moslashuv muammolari kuzatiladi.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, oilaviy nizolarni kamaytirish va bolani psixologik himoya qilishda kompleks yondashuv zarur. Bu jarayonda nafaqat ota-onalar, balki maktab, psixologlar va jamiyatning boshqa institutlari ham faol ishtirok etishi lozim.

“Oiladagi sog'lom muhit farzand tarbiyasining eng muhim omilidir.”²

Tahlil va natija

Oilaviy nizolar bugungi kunda nafaqat ijtimoiy muammo, balki bolalar ruhiy salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri sifatida qaralmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, oiladagi nosog'lom psixologik muhit bolalarda turli xil emotsional va xulq-atvor muammolarini yuzaga keltiradi. Xususan, doimiy nizolar muhitida ulg'ayayotgan bolalarda xavotir, qo'rquv, ishonchsizlik, agressivlik yoki aksincha, ijtimoiy faollikning pasayishi kabi holatlar kuzatiladi.

Ilmiy qarashlarga tayangan holda, Lev Vygotsky ta'kidlaganidek, bola rivojlanishida ijtimoiy muhit hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar ushbu muhit ziddiyatli bo'lsa, bu bola psixikasining noto'g'ri shakllanishiga olib keladi. John Bowlbyning bog'lanish nazariyasi esa ota-ona va bola o'rtasidagi emotsional yaqinlikning buzilishi bola ruhiy barqarorligiga salbiy ta'sir qilishini asoslab beradi.

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatadiki, oilaviy nizolar faqatgina hozirgi ruhiy holatga emas, balki bolaning kelajakdagi shaxs sifatida shakllanishiga ham ta'sir qiladi. Sigmund Freud nazariyasiga ko'ra, bolalik davrida olingan ruhiy jarohatlar insonning butun hayoti davomida saqlanib qolishi mumkin. Bu esa oiladagi har bir nizoning bola ongida chuqur iz qoldirishini anglatadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarning ruhiy salomatligini asrash uchun oilada sog'lom psixologik muhitni yaratish zarur. Bunda ota-onalar o'rtasidagi hurmat, to'g'ri muloqot, nizolarni madaniyatli hal qilish va bolaga nisbatan mehr-muhabbat muhim o'rin tutadi. Shuningdek, zarur hollarda psixologik yordamdan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va taklif

Oilaviy nizolar bolaning ruhiy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va uning psixologik rivojlanishida salbiy oqibatlar yuzaga keltiradi. Nizoli muhitda ulg'aygan bolalar ko'pincha xavotir, qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik, agressivlik yoki ijtimoiy passivlik kabi holatlarni boshdan

---

² Karimova, V. (Toshkent). Oila psixologiyasi.

Oilaviy muhitning farzand tarbiyasidagi ahamiyati va psixologik himoya.

kechiradi. Shu bois, bolalarning ruhiy salomatligini himoya qilish va ularni psixologik jihatdan barqaror shakllantirish uchun oilada sog'lom psixologik muhitni yaratish, ota-onalar o'rtasida hurmat va ochiq muloqotni rag'batlantirish, nizolarni madaniyatli tarzda hal etish va bolaga mehr-muhabbat ko'rsatish muhimdir.

Buning uchun ota-onalar oilaviy va psixologik treninglarda ishtirok etib, nizolarni madaniyatli hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari, maktablarda psixologik xizmatlarni kuchaytirish va bola psixologiyasini o'rgatish dasturlari yo'lga qo'yilishi lozim. Shuningdek, oilaviy maslahat markazlarini rivojlantirish, oilaviy nizolarni oldini olish bo'yicha keng qamrovli dasturlar ishlab chiqish va zo'ravonlik hamda ruhiy bosimning oldini olish choralari samaradorligini oshirish orqali bolalarning huquqlari himoya qilinishi kerak. Shu choralar amalga oshirilsa, bolalar sog'lom, ruhiy barqaror va barkamol avlod sifatida yetishadi, oilaviy muhit esa jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev, Sh. (2017–2020). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Murojaatnomalari va nutqlari.
2. Abdullayeva, N. (2018). Bola psixologiyasi va oilaviy muhit. Toshkent. Oilaviy nizolar va bolalarning emotsional rivojlanishi.
3. Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss, Vol.1. Bola va ota-ona o'rtasidagi emotsional bog'lanish va ruhiy barqarorlik.
4. Freud, S. (1917). Introductory Lectures on Psychoanalysis. Bolalik davridagi ruhiy jarohatlar va shaxs rivojlanishiga ta'siri.
5. Karimova, V. (Toshkent). Oila psixologiyasi. Oilaviy muhitning farzand tarbiyasidagi ahamiyati va psixologik himoya.
6. Piaget, J. (1969). The Psychology of the Child. Basic Books. Bolaning kognitiv rivojlanishi va fikrlash qonuniyatlari.
7. Rasulov, O. (2020). Oila va jamiyat: psixologik tadqiqotlar. Toshkent. Bolalarni psixologik himoya qilish va oilaviy maslahatlar samaradorligi.
8. Shamsiyeva, M. (2019). Psixologik xavfsizlik va bolaning ruhiy salomatligi. Toshkent. Nizoli muhitda bolalarni ruhiy jihatdan himoya qilish usullari.
9. UNICEF. (2019). The State of the World's Children 2019 Report. Oiladagi zo'ravonlik va nizolar bolalarning ruhiy salomatligiga ta'siri.
10. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in Society. Harvard University Press. Bola rivojlanishida ijtimoiy muhitning ahamiyati va psixik funksiyalarning shakllanishi.